Archetype

Η αποκάλυψη του Ωδείου Αθηνών

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 21/11/2022

Εισαγωγική εικόνα: Το νέο αμφιθέατρο 600 θέσεων του Ωδείου (φωτογραφία Ανδρέας Γιακουμακάτος)

Το Ωδείο Αθηνών επί της οδού Βασιλέως Κωνσταντίνου και Ρηγίλλης, έχει αποκτήσει με τα χρόνια μυθικές διαστάσεις. Απότοκο του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού του 1959 για το Πνευματικό Κέντρο της Αθήνας, είναι το μόνο κτίριο που υλοποιήθηκε στη συνέχεια. Ολοκληρώθηκε ωστόσο το εξωτερικό κέλυφος, ενώ εσωτερικά παρέμεινε εν μέρει ημιτελές επί μισό σχεδόν αιώνα: ένα σύγχρονο κουφάρι, δημόσιο κτίριο σε διαρκή αναζήτηση τρόπων διάσωσης και προοπτικής.

Το Ωδείο δεν είναι ένα νέο φετίχ των αρχιτεκτόνων, όπως παλαιότερα θεωρούνταν το επίσης σημαντικό κτίριο Φιξ του Τάκη Ζενέτου στη Συγγρού, τμήμα του οποίου στεγάζει σήμερα το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Το Ωδείο –αστική μεγαδομή όπως και το Φιξ– από αρχιτεκτονική και πολεοδομική άποψη είναι μάλλον το πιο αξιόλογο αθηναϊκό κτίριο του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα. Ο αρχιτέκτονάς του, ο Ιωάννης Δεσποτόπουλος, είχε στέρεη γερμανική παιδεία και βαθιά γνώση του μοντέρνου αρχιτεκτονικού κινήματος του μεσοπολέμου, ιδιαιτέρως των σοσιαλιστικών του καταβολών. Μετά τη θητεία του εν μέσω του πολέμου ως καθηγητή στη Σχολή Αρχιτεκτόνων της Αθήνας, αναγκάζεται για πολιτικούς λόγους να μετακινηθεί στη Σουηδία, όπου μεταξύ άλλων σχεδίασε πνευματικά κέντρα σε διαφορετικές πόλεις της υπερβόρειας χώρας.

Επιχείρησε τον συγκερασμό των νέων αστικών ποιοτήτων της μεταπολεμικής ευρωπαϊκής πόλης με την ανάκληση της ιδεολογίας της αρχαίας αγοράς-κέντρου της δημοκρατίας, έτσι ώστε να δημιουργηθεί το αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό πλαίσιο μιας νέας ουμανιστικής αντίληψης για την ευρωπαϊκή κοινωνία, μετά το τέλος της δραματικής πολεμικής σύρραξης. Ό,τι ωστόσο δεν κατόρθωσε να υλοποιήσει στη Σουηδία το πρότεινε στον διαγωνισμό του 1959 για την Αθήνα, σε μια μεγαλόπνοη μελέτη που έχαιρε της ευαρέσκειας του Κωνσταντίνου Καραμανλή, αλλά που υπέστη ταυτόχρονα –ως συνήθως– αδυσώπητη κριτική.

Το κτίριο του Ωδείου υλοποιήθηκε στη δεκαετία του 1970: πρόκειται για μια επιμήκη μονάδα 140 μέτρων, διαμπερή και εσωστρεφή ταυτόχρονα, με τρεις επιβλητικές περιμετρικές κιονοστοιχίες-στοές (η ανακατασκευή της άλλης αρχαίας μεγαδομής της Στοάς του Αττάλου-σημείου αναφοράς για τον Δεσποτόπουλο, είχε ήδη ολοκληρωθεί την εποχή του σχεδιασμού του Ωδείου). Τοποθετημένο όχι παράλληλα αλλά υπό γωνία ως προς τον άξονα της Βασ. Κωνσταντίνου, το κτίριο αναφέρεται στο πνεύμα της κλασικής ελληνικής αρχιτεκτονικής που μεταγράφεται εδώ με όρους μορφολογικής αφαίρεσης και ταυτόχρονα δυναμικής έντασης. Χαρακτηρίζεται από ισχυρή οριζοντιότητα με εμφανείς τον ισόγειο χώρο και έναν όροφο, ενώ όλοι οι υπόλοιποι λειτουργικοί χώροι βυθίζονται στη γη. Αναδεικνύεται έτσι η συμβολική ενότητα του κτιρίου-ναού, που ως ιδέα προηγείται της επεξεργασίας, στις αρχές του 1960, της Νέας Εθνικής Πινακοθήκης του Μις Βαν Ντερ Ρόε στο Βερολίνο. Ο οποίος τοποθετεί τους εκθεσιακούς χώρους του μουσείου-ναού στο υπόγειο, αφήνοντας μόνο τη μεγάλη διαφώτιστη αίθουσα στο ισόγειο εδρασμένη σχεδόν σε κρηπίδωμα, σύμφωνα με τα κλασικά πρότυπα. Ο Δεσποτόπουλος χωρίζει το δικό του κτίριο σε τρεις λειτουργικές ζώνες με δύο ιδιαίτερα επιμελημένα εσωτερικά αίθρια, ενώ στις τρεις υπόγειες στάθμες τοποθετεί σειρά λειτουργιών, καταρχήν το μεγάλο αμφιθέατρο των 600 θέσεων.

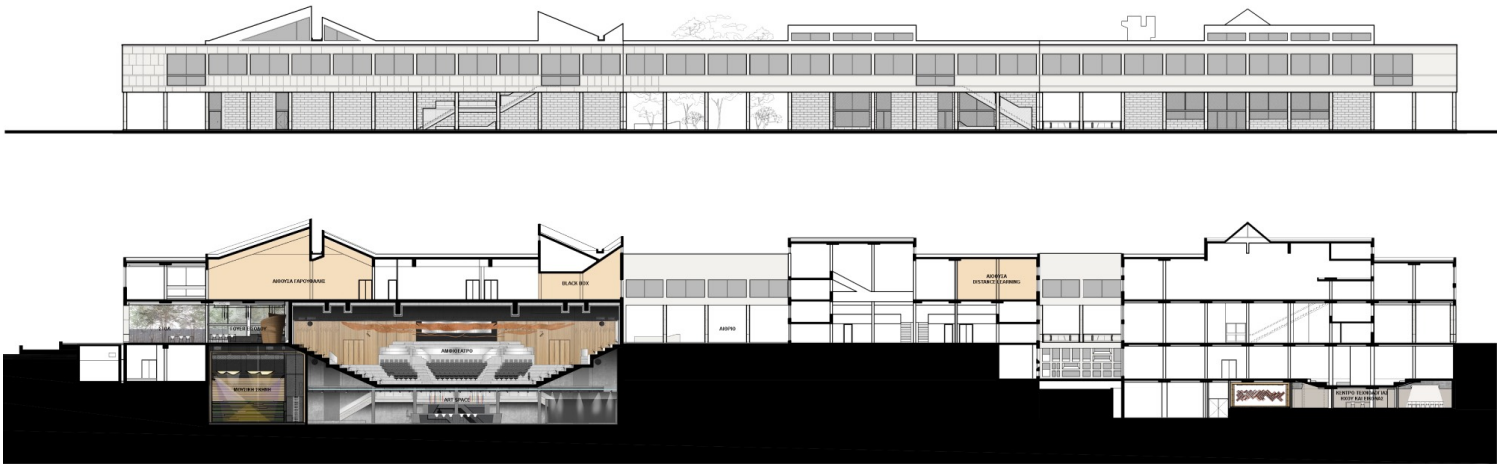

Όψη και τομή του κτιρίου (πηγή: Γραφείο Μελετών Θύμιος Παπαγιάννης και συνεργάτες)

Αξίζει κάθε έπαινος στη σημερινή διοίκηση του Ωδείου Αθηνών, που εδώ και χρόνια έχει επιμείνει και προωθήσει την ολοκλήρωση του κτιρίου, δηλαδή περίπου του μισού της συνολικής του ωφέλιμης επιφάνειας και ιδιαιτέρως των υπόγειων εγκαταλελειμμένων χώρων. Σε συνεργασία με το γραφείο μελετών Θύμιος Παπαγιάννης και συνεργάτες και την αρχιτέκτονα Ήβη Νανοπούλου, ολοκληρώθηκαν το μεγάλο αμφιθέατρο, η μουσική σκηνή, το επιλεγόμενο Art Space κάτω από το αμφιθέατρο και το κέντρο τεχνολογίας ήχου και εικόνας. Αποκαλύπτεται έτσι ένας σύνθετος πολιτιστικός οργανισμός με χώρους διδασκαλίας μουσικής, χορού και θεάτρου, χώρους εκδηλώσεων διαφορετικών ειδών, στούντιο ηχογραφήσεων ή ψηφιακών μεταδόσεων με αντίστοιχο τεχνολογικό εξοπλισμό, βιβλιοθήκη, αρχεία κλπ. Ένα κέντρο δηλαδή για τις παραστατικές τέχνες, με εντυπωσιακές δυνατότητες αντίστοιχες ενός πολυδυναμικού φορέα, ένα είδος Μπομπούρ της Αθήνας.

Είναι προφανές ότι σε ένα κτίριο όπως αυτό, πρόσφατα μάλιστα κηρυγμένο μνημείο από το ΥΠΠΟΑ, κάθε επέμβαση ολοκλήρωσης πρέπει να συνάδει με το πνεύμα της αρχιτεκτονικής του Ιωάννη Δεσποτόπουλου. Σε αυτό το πλαίσιο αποφεύχθηκε κάθε ρομαντική ή/και εικαστική «επεξεργασία του ημιτελούς» και επιχειρήθηκε ένας σύγχρονος σχεδιασμός με επιμέρους παρεμβάσεις, κατασκευές, υλικά και χρωματισμούς ιδιαίτερα συμβατούς με το κτίριο. Η μοντέρνα μνημειακότητα αυτού του έργου διασκεδάζεται από τους εύστοχους σχεδιαστικούς χειρισμούς κυρίως στους υπόγειους περίκλειστους χώρους, κάνοντάς τους όχι μόνο

αποτελεσματικούς ως προς τη λειτουργία αλλά και ελκυστικά βιώσιμους. Η αίσθηση της αρχιτεκτονικής ποιότητας και φροντίδας αυτού του νέου περιβάλλοντος είναι μια ευχάριστη έκπληξη. Όσο για ένα θέμα που θα μπορούσε να τροφοδοτήσει συζητήσεις, τη δημιουργία δηλαδή του φουαγιέ εισόδου (στο Ωδείο και στο αμφιθέατρο) και του καφέ στο νοτιοδυτικό βραχύ μέτωπο επί της οδού Ρηγίλλης, το αποτέλεσμα είναι αποδεκτό. Εδώ δεν προστέθηκε ένα αρχιτεκτονικό στοιχείο αλλά αντίθετα αφαιρέθηκε: ο συμπαγής, πλήρης τοίχος αυτής της πλευράς μετατράπηκε σε υαλόφρακτη ευέλικτη επιφάνεια, έτσι ώστε να είναι δυνατή η δημιουργία ενός χώρου χρηστικού, ανοιχτού και σε επαφή με την πόλη. Η αντίληψη ή η μορφή του κτιρίου δεν μεταβάλλεται, ούτε επηρεάζεται η αίσθηση του συνολικού του περιγράμματος.

Οι επεμβάσεις και βελτιώσεις του εξωτερικού χώρου του Ωδείου αποτελούν πλέον το απαραίτητο επόμενο βήμα για την ολοκληρωμένη ανάδειξη αυτού του σπουδαίου νέου αθηναϊκού χώρου για τον πολιτισμό.

Η νέα όψη του κτιρίου στο νοτιοδυτικό μέτωπο (φωτογραφία Ανδρέας Γιακουμακάτος)

Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Το Βήμα», 13.11.2022.